

BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİNE GİRİŞ

DERS 11
Yapay Zeka

Yapay zeka

- ▶ 11.1 Zeka ve Makineler
- ▶ 11.2 Algılama
- ▶ 11.3 Muhakeme - Akıl Yürütme
- ▶ 11.4 Ek Araştırma Alanları
- ▶ 11.5 Yapay Sinir Ağları
- ▶ 11.6 Robotik
- ▶ 11.7 Sonuçları Düşünmek

Yapay Zeka

Yapay Zeka, bilgisayar bilimlerinin **otonom** (özerk) **makinelere** (yani karmaşık görevleri insan müdahalesi olmaksızın yerine getirebilecek) oluşturmayı hedefleyen alanıdır.

Bu hedef makinelerin **algılama** ve **akıl yürütme** yapabilmesini gerektirir.

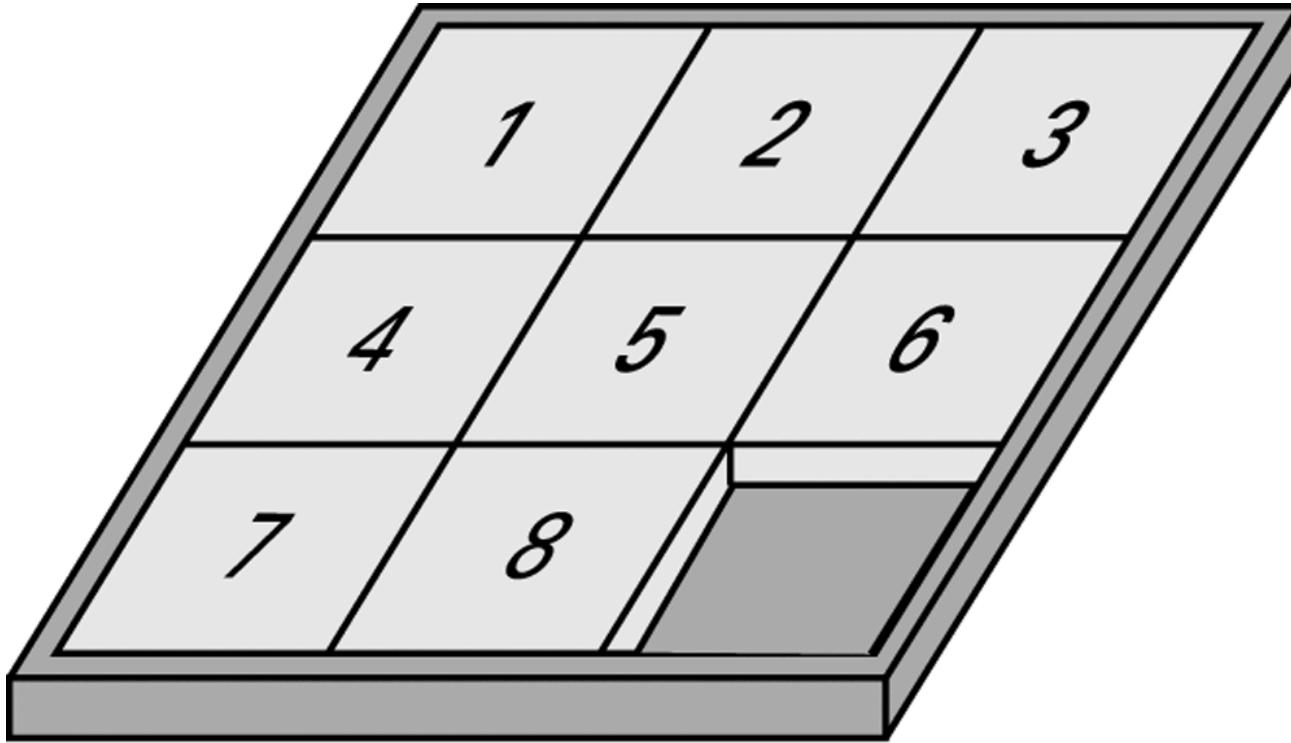
Zeki Etmenler - Ajanlar - Unsurlar ...

- ▶ Ajan: Çevresinden gelen uyarılara cevap veren bir “**cihaz**” veya ‘**uygulama**’
  - ▶ Sensörler (alıcılar)
  - ▶ Aktüatörler (işleticiler)
- ▶ Yapay zeka araştırmalarının çoğu, zeki davranan ajanları bağlamında görülebilir.

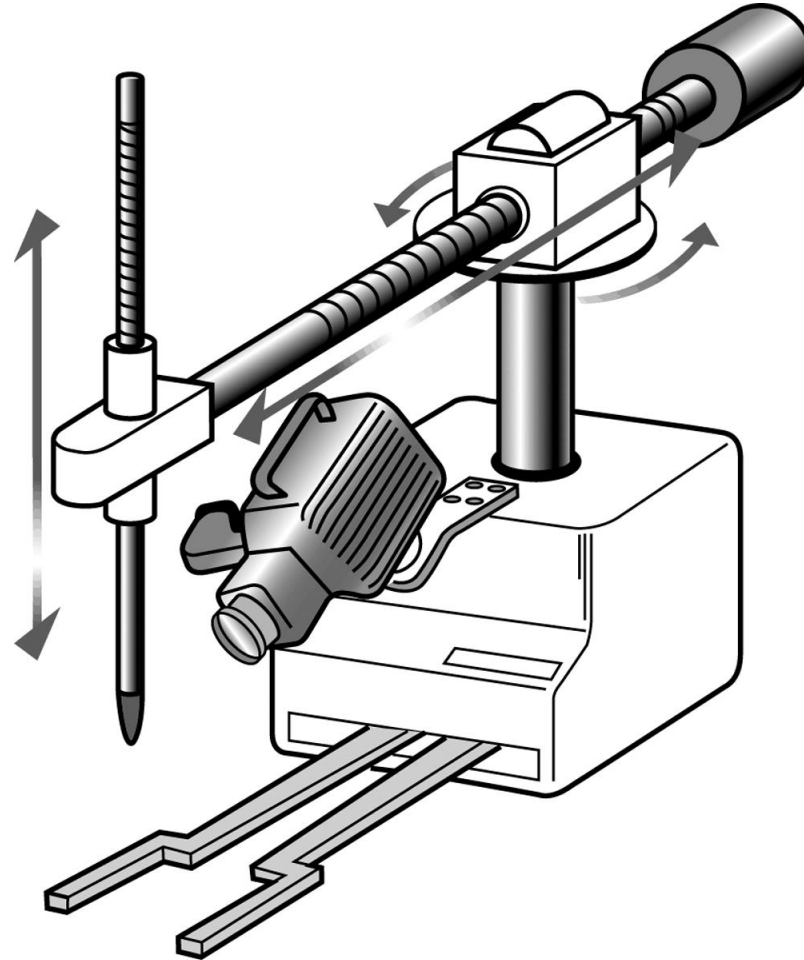
Zeki Davranış Seviyesi

- ▶ Refleks: eylemler girdi verilerine önceden belirlenmiş cevaplardır.
- ▶ Daha zeki davranış, çevre hakkında bilgi gerektirir ve aşağıdakileri içerir:
  - ▶ Hedef arayışı
  - ▶ Öğrenme

Çözölmüş sekiz bulmaca

Bulmaca çözüme makinemiz

Yapay Zeka Araştırmalarına Yaklaşımlar

- ▶ Teorik - kuramsal açıdan
  - ▶ Simülasyon - benzetim odaklı
  - ▶ Dil Bilimciler

- ▶ Mühendislik açısından
  - ▶ Performans odaklı
  - ▶ Doğal Dil İşleyiciler

Turing Test

- ▶ Test setup:
  - ▶ İnsan sorgulayıcı, test konusu ile daktilo ile iletişim kurar.
- ▶ Test:
  - ▶ İnsan sorgulayıcı, karşısındaki denek insan mı yoksa makine mi olduğunu ayırt edebilir mi?

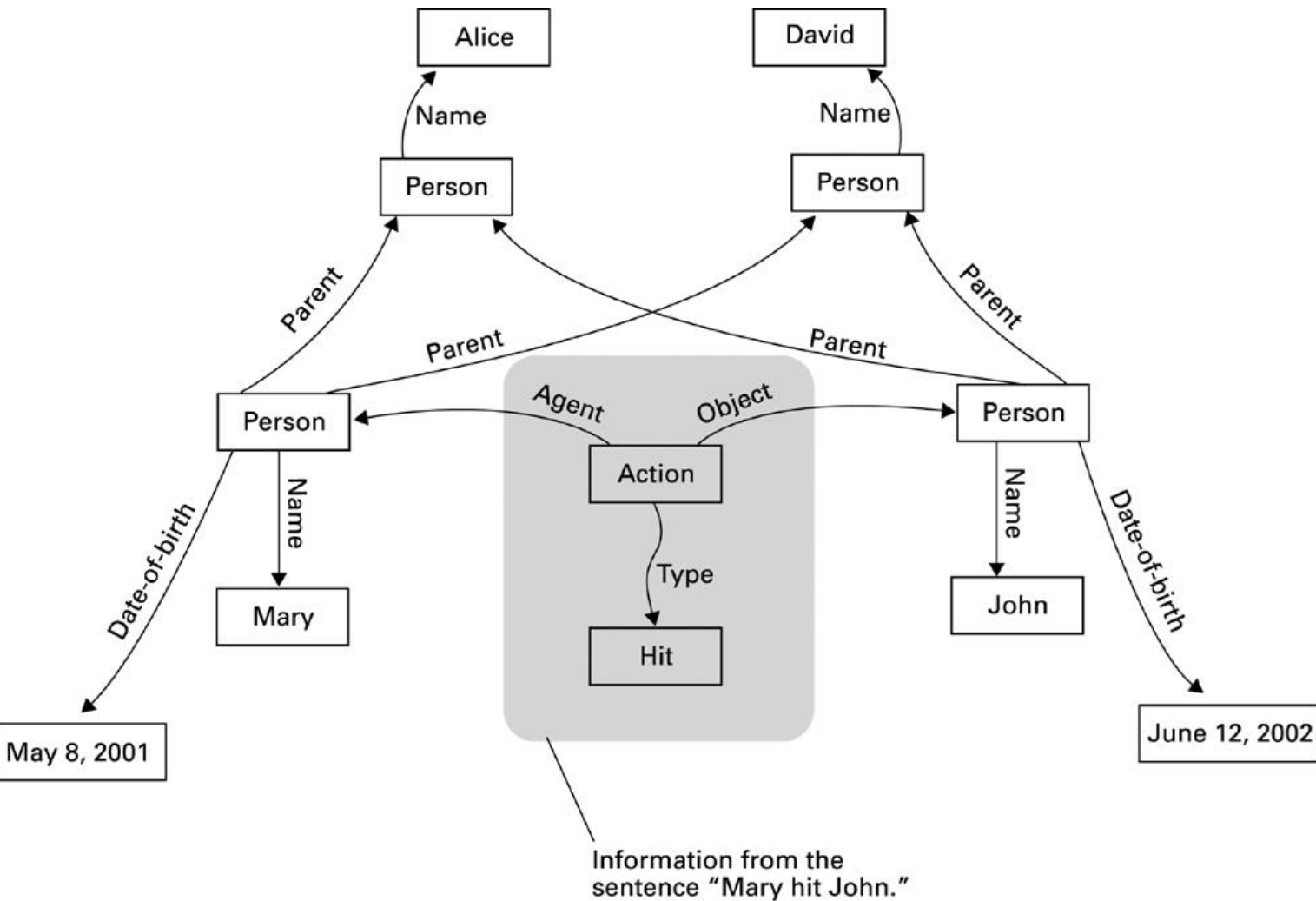
Görüntüleri Anlama Teknikleri

- ▶ Algı
- ▶ Şablon eşleme
- ▶ Görüntü işleme
  - ▶ kenar geliştirme
  - ▶ bölge bulma
  - ▶ yumuşatma
- ▶ Görüntü analizi

Dil işleme

- ▶ Sözdizimsel Analiz
- ▶ Anlamsal Analiz
- ▶ Bağlamsal Analiz

Anlamsal bir ağ

Üretim Sistemlerinin Bileşenleri

Akıl Yürütme becerisi - muhakeme

1. Durumların toplanması

Başlangıç durumu

Hedef durumu (veya durumlar)

2. Üretimler topluluğu: kurallar veya hamleler

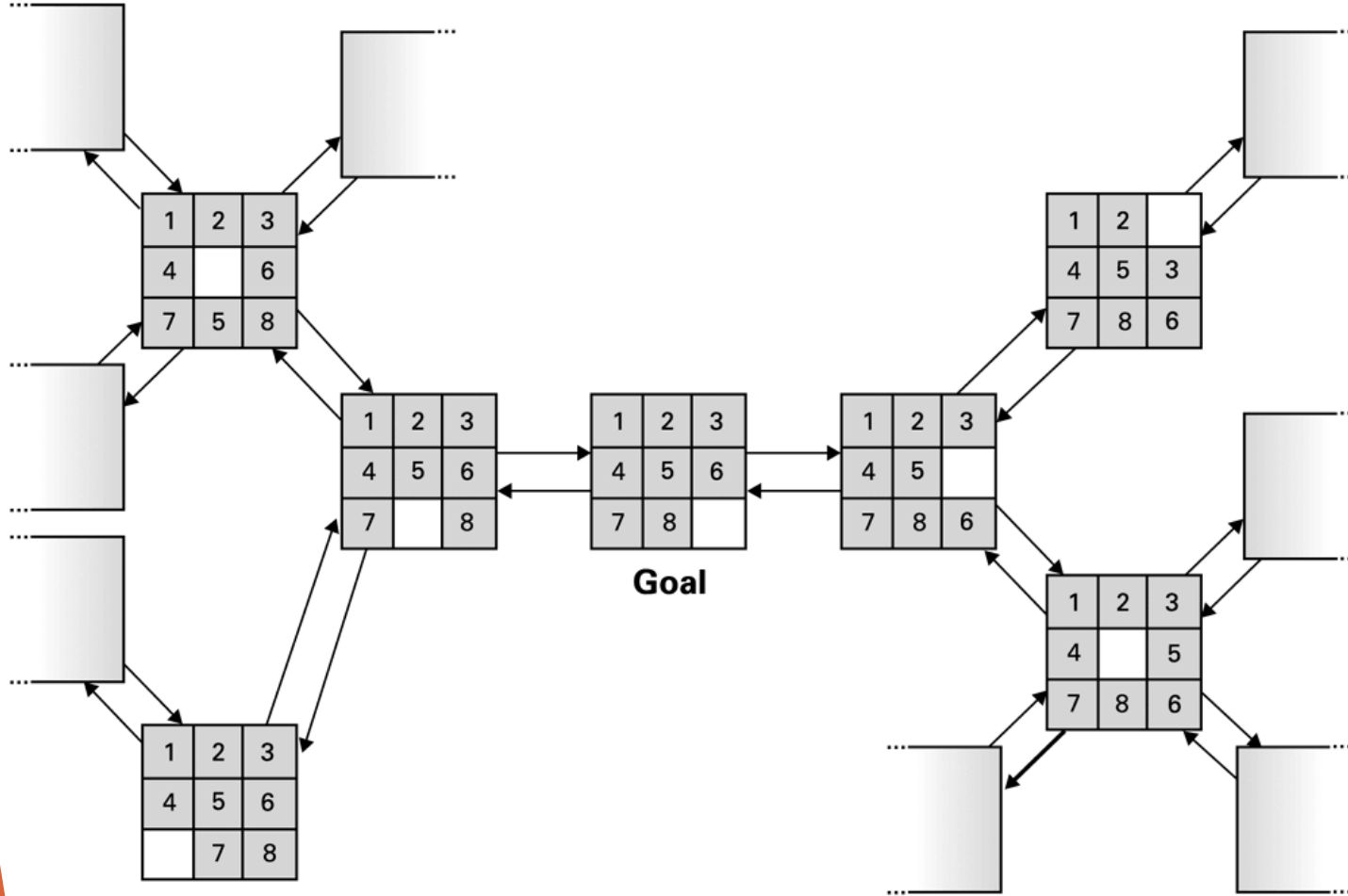
Her üretimin ön koşulları olabilir

3. Denetim sistemi: hangi üretimin uygulanacağına karar verir

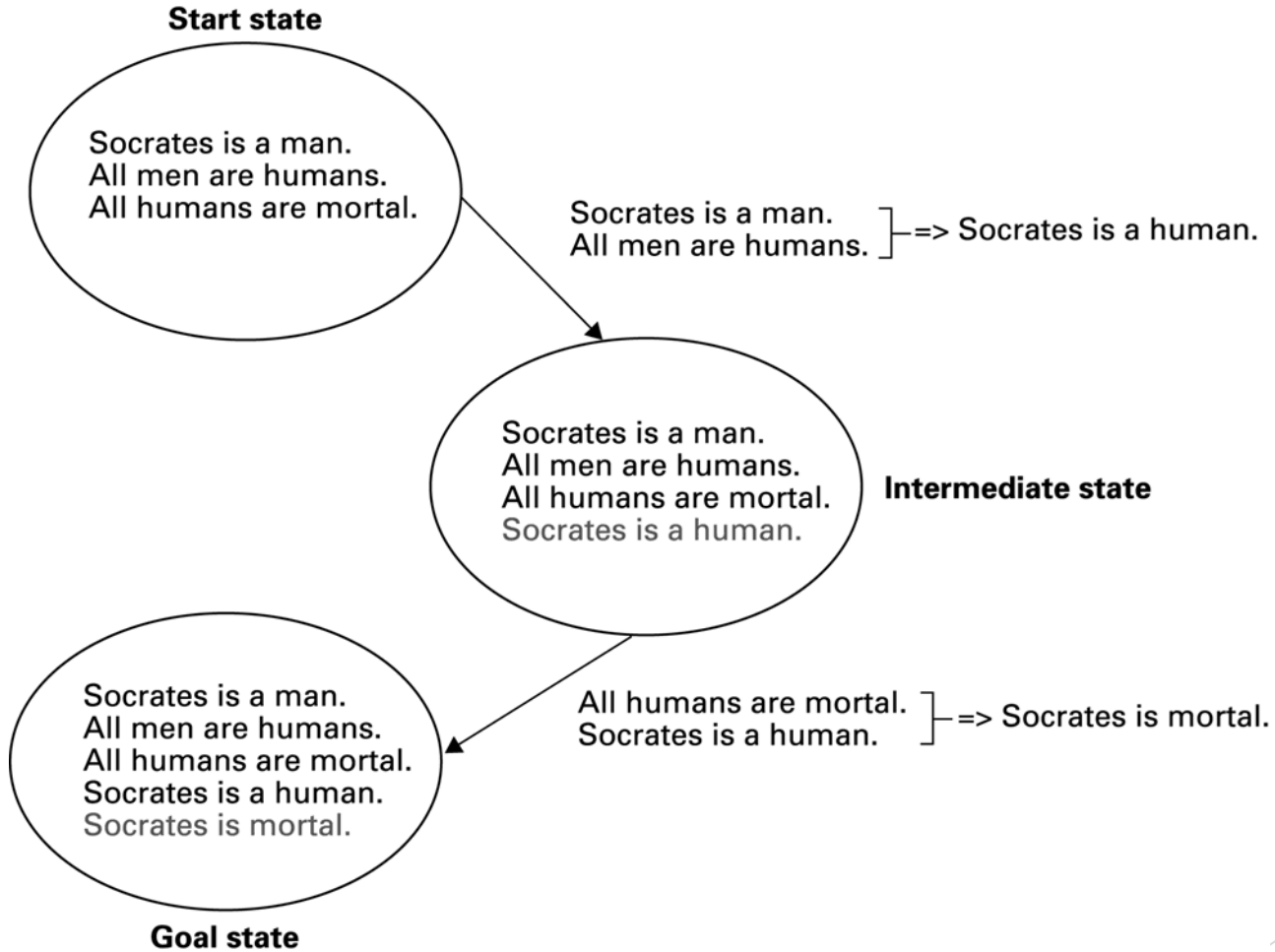
Arayarak Muhakeme

- ▶ Durum Grafiği: Bütün durumlar ve ürünler -**problem** uzayı
- ▶ Arama Ağacı: Bir hedef durumu ararken araştırılan durum geçişlerinin kaydı
  - ▶ Genişlik-ilk arama
  - ▶ Derinlik öncelikli arama

Sekiz bulmacanın **durum grafiğinin** küçük bir kısmı

Üretim sistemi bağlamında **tümdengelimli** akıl yürütme

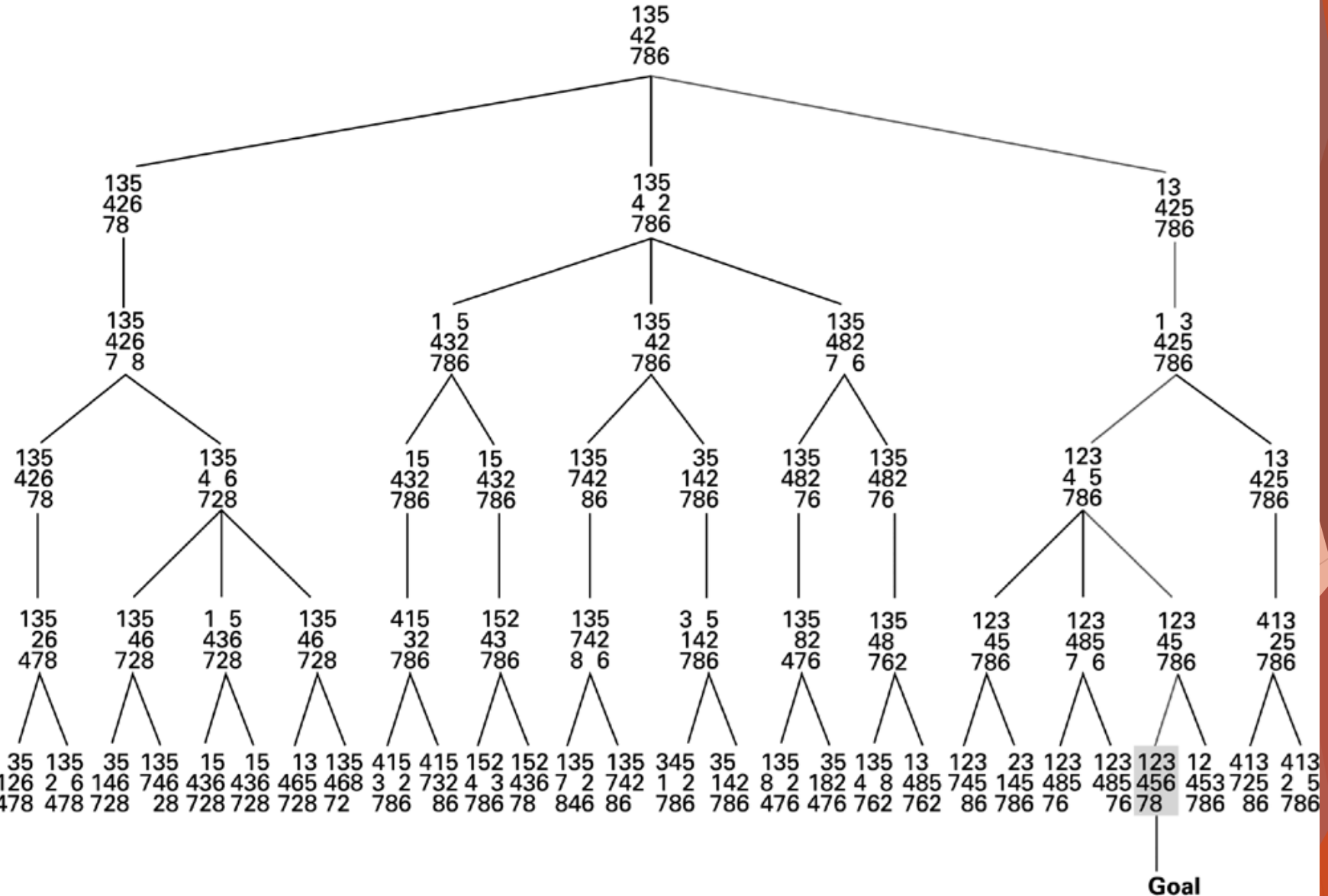

Çözülmemiş bir sekiz bulmaca

1	3	5
4	2	
7	8	6

Örnek bir arama ağacı

Sonra yürütmek için ürün yığmak

Top of stack — Move the 5 tile down.

Move the 3 tile right.

Move the 2 tile up.

Move the 5 tile left.

Move the 6 tile up.

Sezgisel Stratejiler

- ▶ Daha karmaşık problemler, satranç
- ▶ Sezgisel: Karar vermek için bir “temel kural”
- ▶ İyi sezgisel tarama için gerekenler
  - ▶ Hesaplaması komple bir çözümden daha kolay olmalı
  - ▶ Bir amaca yakın, makul bir tahminini sağlamalıdır

Çözülmemiş bir 8li puzzle

1	5	2
4	8	
7	6	3

Bu taşlar orijinal konumlarından en az bir hareket uzaktalar

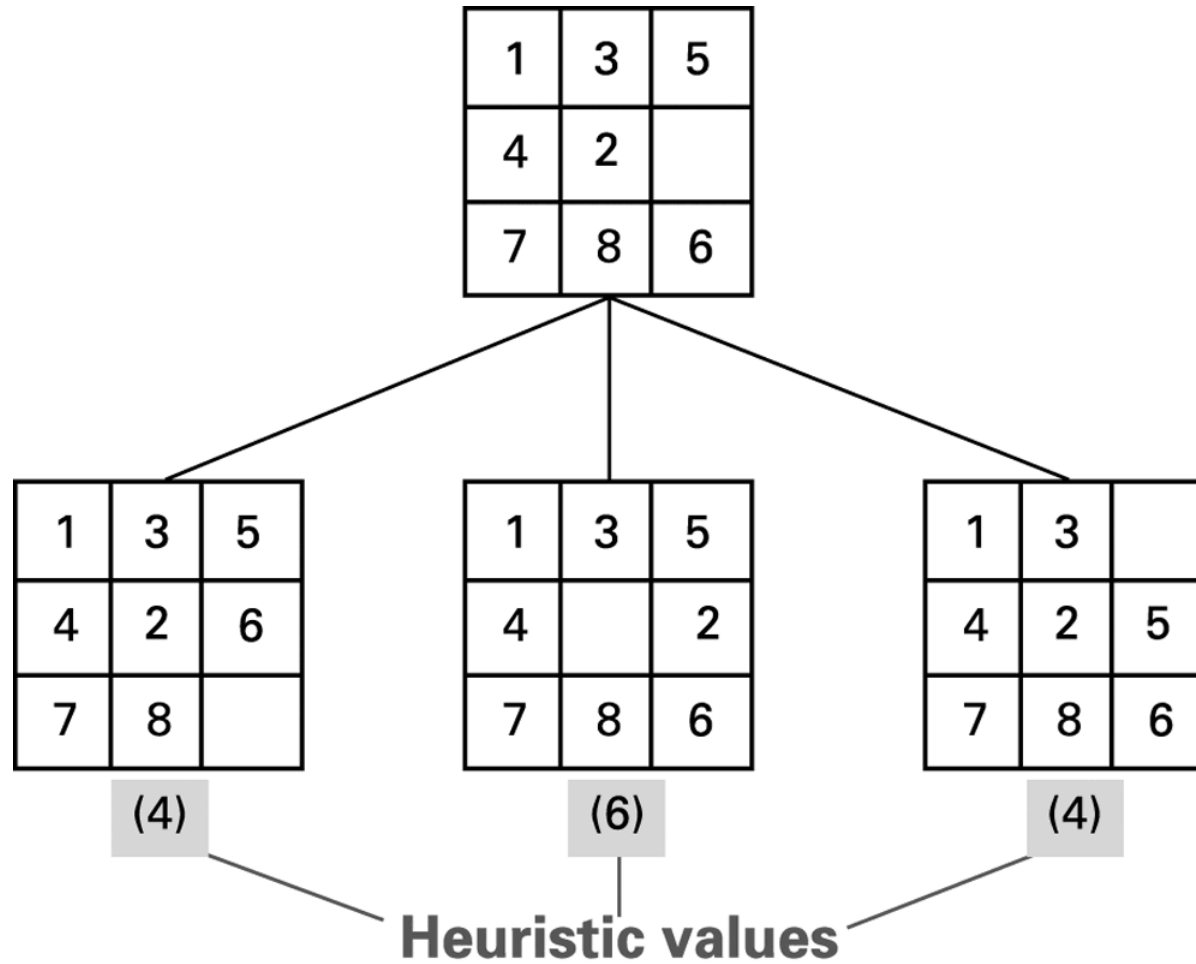
Bu taşlar orijinal konumlarından en az iki hareket uzaktalar

Sezgisel tarama kullanan bir kontrol sistemi için bir algoritma

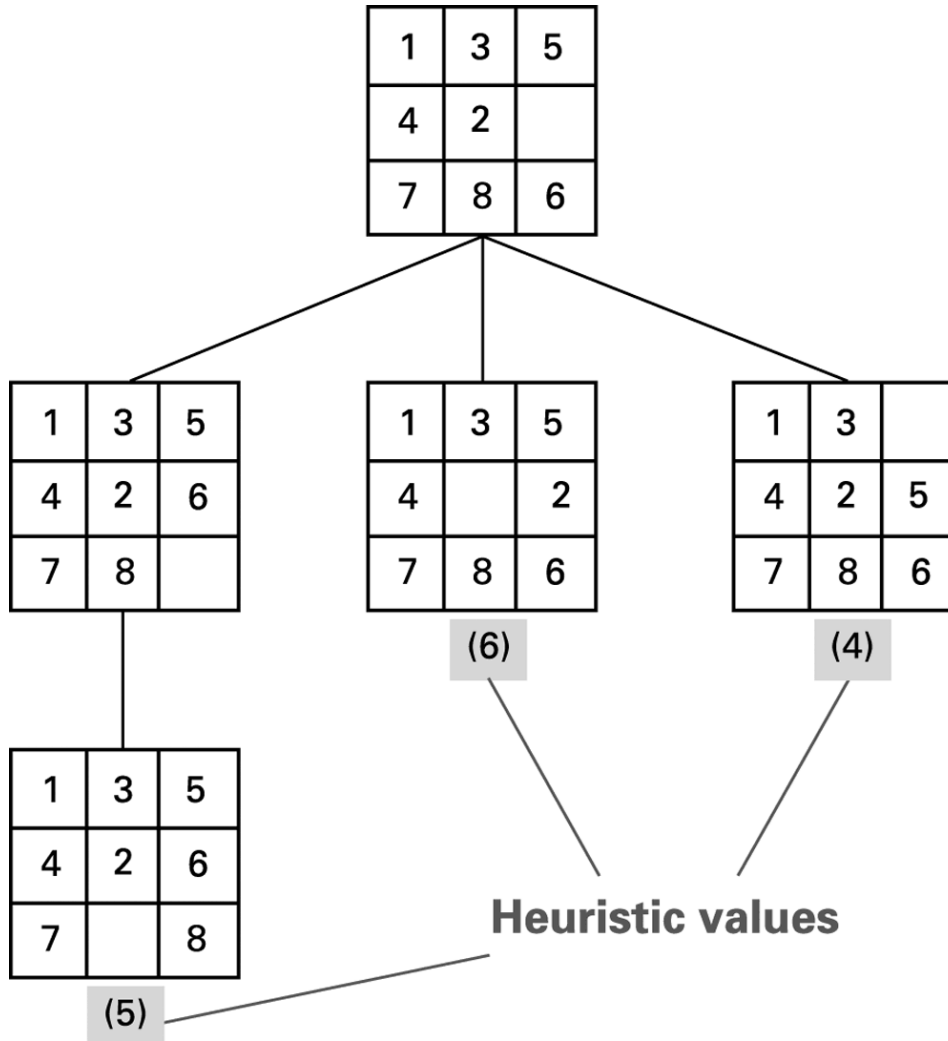
- Durum grafinin başlangıç düğümünü arama ağacının kök düğümü olarak **belirle** ve sezgisel değerini kaydet
- Hedef düğüme varılmadığı **sürece**:
  - Tüm yaprak düğümler arasından en küçük sezgisel değerine sahip en soldaki yaprağı **seç**.
  - Seçilen bu düğüme tek bir üretimle ulaşılabilen düğümleri çocuk düğümler olarak **bağla**.
  - Arama ağacındaki düğümün yanındaki bu yeni düğümlerin her birinin sezgisel değerini **kaydet**.
- Arama ağacını hedef düğümden kök düğüme yukarı doğru dolaş, yol üzerindeki her bir yay ile ilişkili üretimi bir yığının tepesine koy.
- Üretimleri yığının tepesinden çıkartarak işletmek suretiyle orijinal problemi **çöz**.

Durum grafinin başlangıç düğümünü arama ağacının kök düğümü olarak **belirle** ve sezgisel değerini kaydet.
Hedef düğüme varılmadığı **sürece**:
Tüm yaprak düğümler arasından en küçük sezgisel değerine sahip en soldaki yaprağı **seç**.
Seçilen bu düğüme, tek bir üretimle ulaşılabilen düğümleri çocuk düğümler olarak **bağla**.
Arama ağacındaki düğümün yanındaki bu yeni düğümlerin her birinin sezgisel değerini **kaydet**.
Arama ağacını hedef düğümden kök düğüme yukarı doğru **dolaş**, yol üzerindeki her bir yay ile ilişkili üretimi bir yığının tepesine koy.
Üretimleri yığının tepesinden çıkartarak işletmek suretiyle orijinal problemi **çöz**.

Sezgisel araştırmamızın başlangıcı

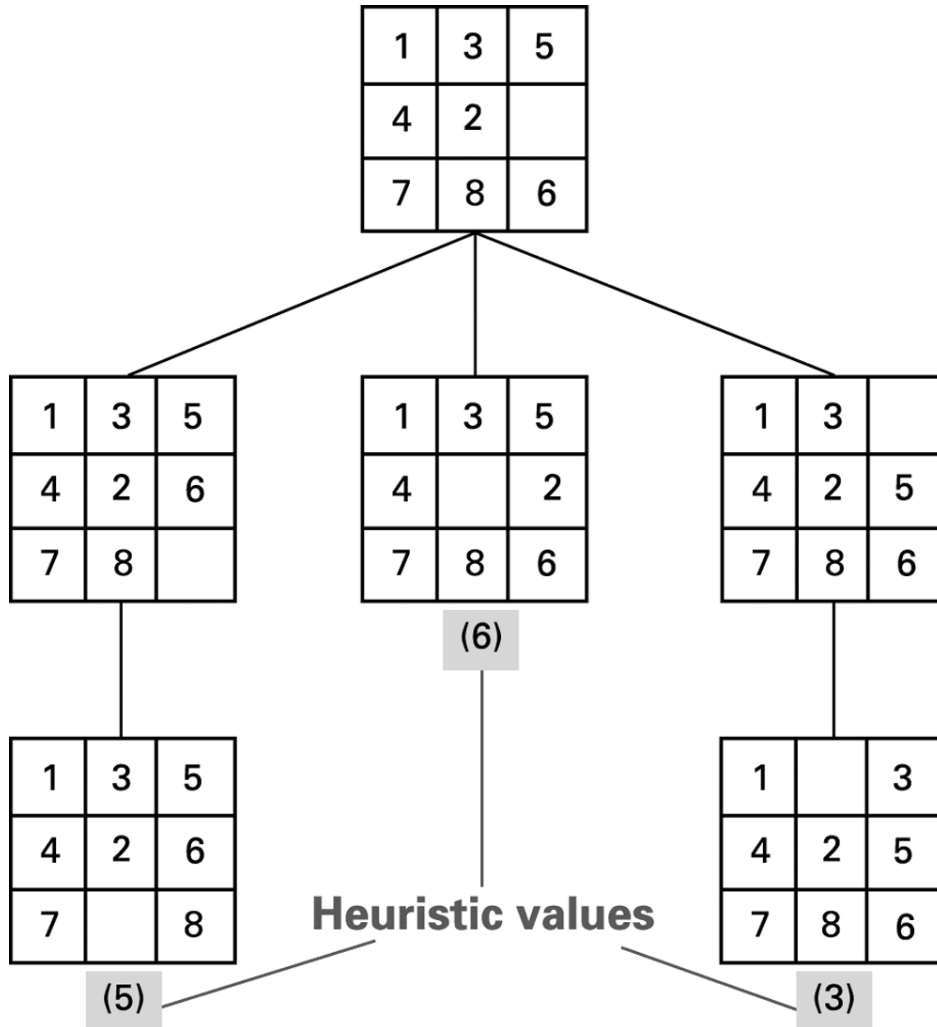

İki geçişten sonra arama ağacı

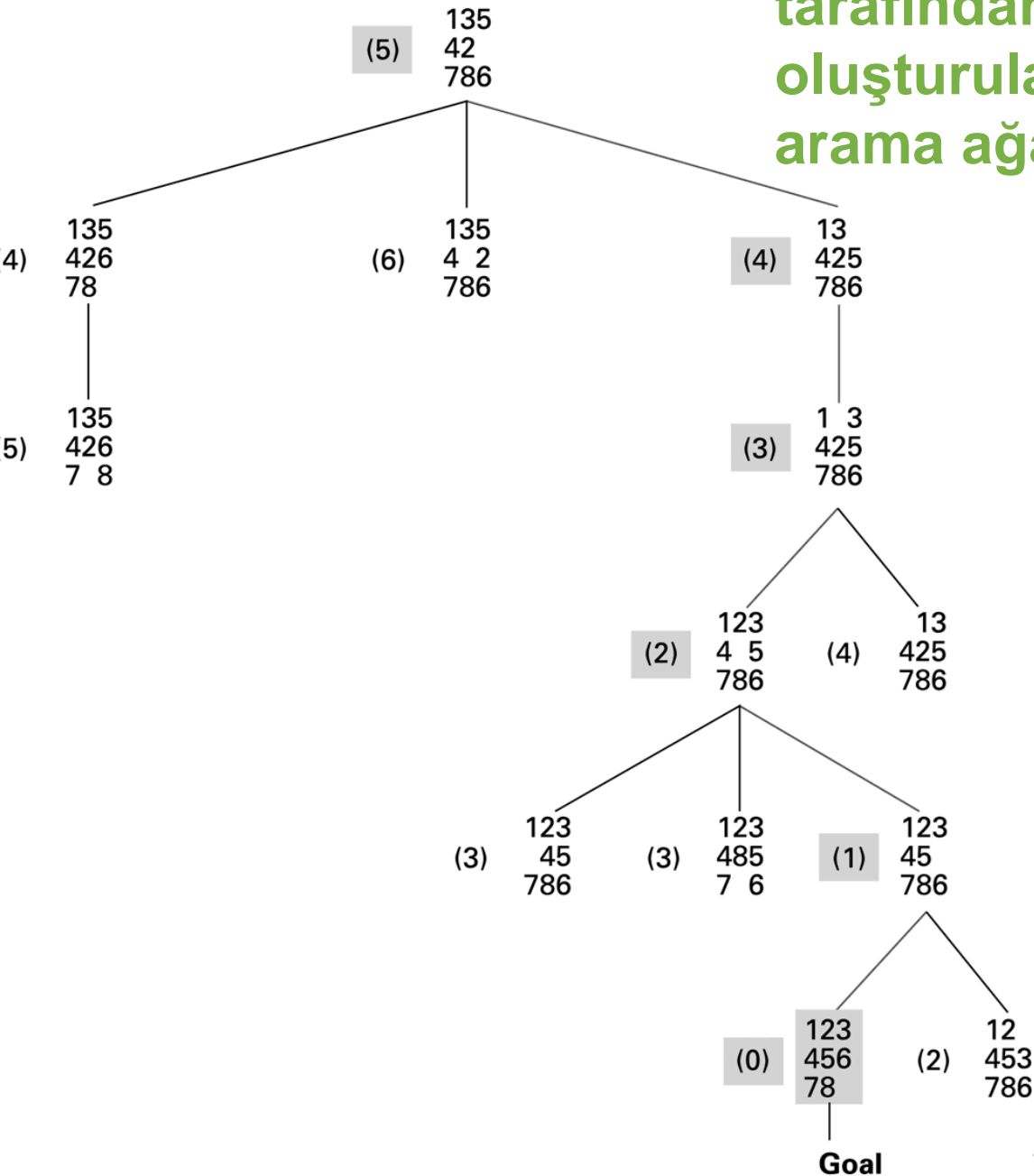

Üç geçişten sonra arama ağacı

Sezgisel sistemimiz tarafından oluşturulan eksiksiz arama ağacı

Diğer Araştırma Problemleri:

Gerçek Dünya Bilgisi - Bilgi Temsili ve İşlenmesi

İnsan zihinleri tarafından oluşturulan ve korunan bilgi deposu tarafından üretilen örneklerdir.

- ▶ Bilginin temsil edilmesi -Sunum ve saklama
- ▶ İlgili bilgiye erişim
  - ▶ Üst akıl yürütme (örn. Kapalı dünya varsayımı)
    - ▶ Bu varsayıma göre eldeki bilgiden açıkça çıkarılmadığı müddetçe bir ifade yanlıştır.
- ▶ Çerçeve Problemi
  - ▶ Değişen bir ortamda depolanan bilginin güncel tutulması

Diğer Araştırma Problemleri: Öğrenme

- ▶ Taklit
- ▶ Denetimli - Gözetimli Öğrenme
  - ▶ Eğitim kümesi
- ▶ Pekiştirmeli Öğrenme

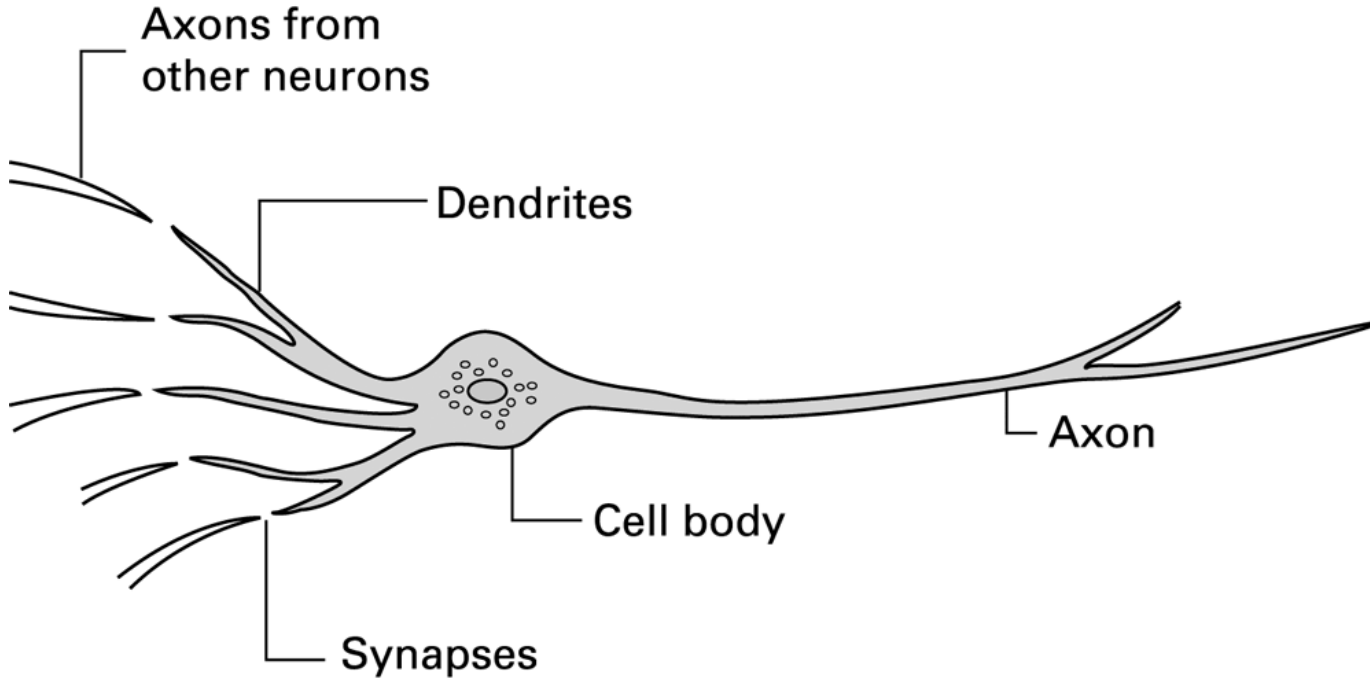
Diğer Araştırma Problemleri: Genetik Algoritmalar

- ▶ Rastgele deneme çözümleri havuzu oluşturarak başlar:
  - ▶ Her çözüm bir **kromozom**
  - ▶ Her kromozom birleşeni bir **gen** olarak adlandırılır.
- ▶ Tekrar tekrar yeni havuzlar oluşturulur
  - ▶ Her yeni kromozom, bir önceki havuzdan iki ebeveynin yavrularıdır.
  - ▶ Ebeveynleri seçmek için olasılık tercihi
  - ▶ Her yavru, ebeveynin genlerinin bir kombinasyonudur

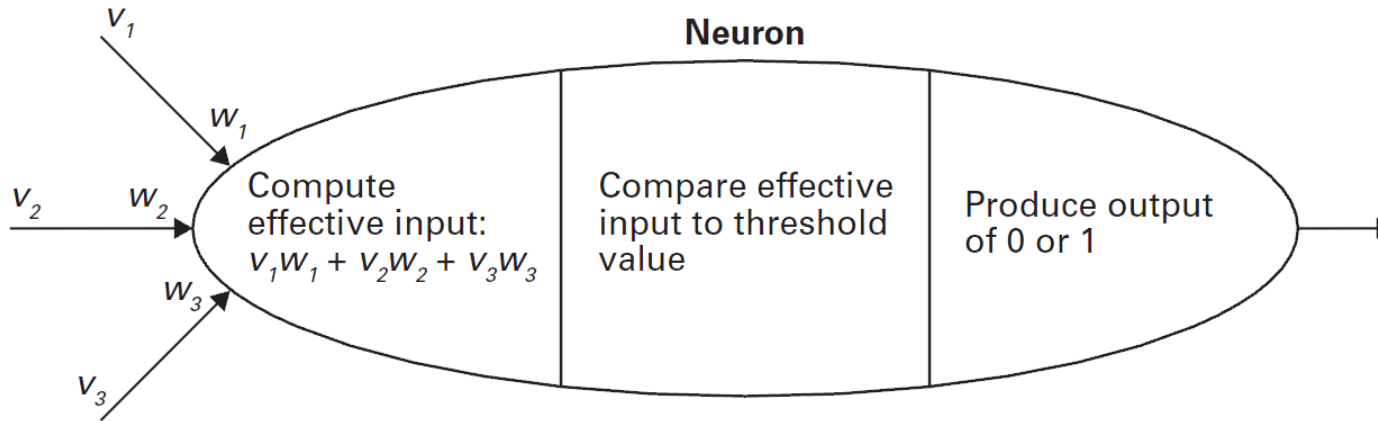
Diğer Araştırma Problemleri: Yapay Sinir Ağları

- ▶ Yapay Sinirler
  - ▶ Her girdi bir ağırlık faktörü ile çarpılır.
  - ▶ Ağırlıklı girdilerin toplamı eşik değerini aşarsa çıktı 1'dir; Aksi takdirde 0.
- ▶ Sinir Ağı, örneklerden alınan geri bildirimler kullanılarak ağırlıkların ayarlanmasıyla programlanır.

Biyolojik sistemdeki bir sinir hücresi

Bir sinir hücresindeki etkinlikler

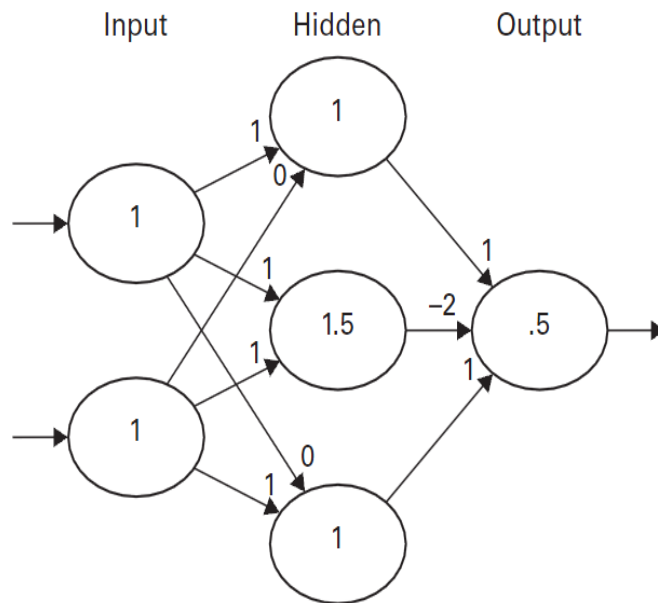

- Etkin girdiyi hesapla
- Etkin girdiyi eşik değeri ile karşılaştır
- 0 veya 1 çıktısı üret

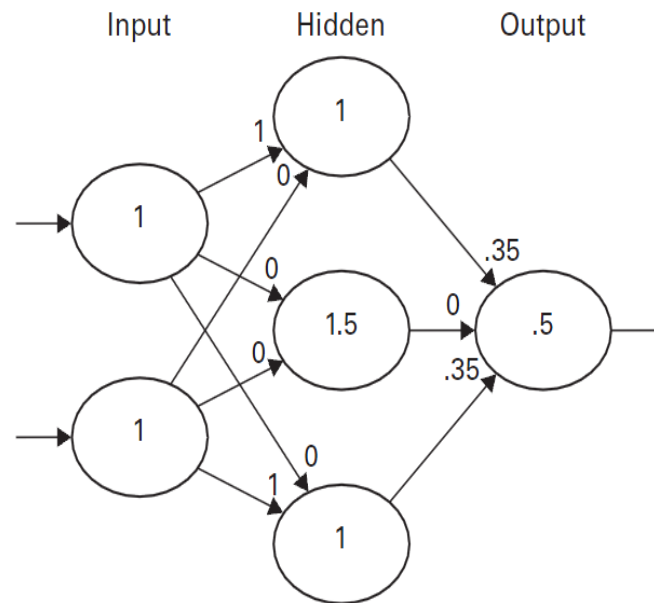

İki farklı programa sahip bir sinir ağı

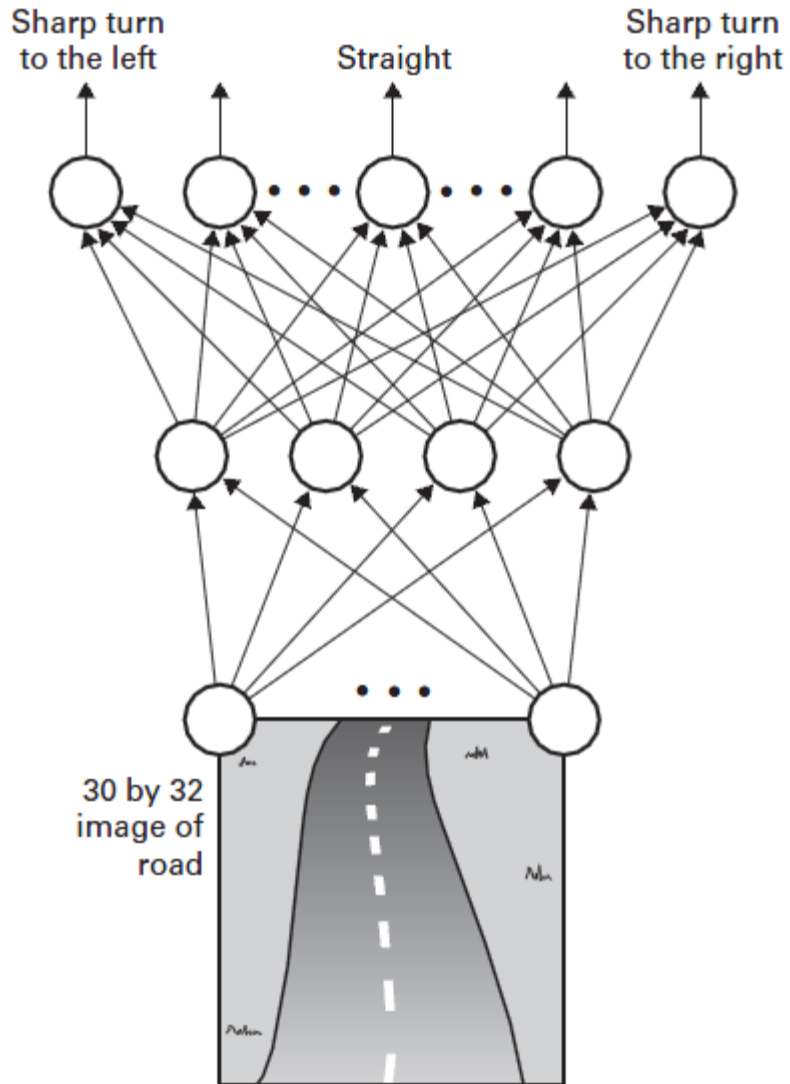
a.

b.

Bir sinir ağı ile özerk kara aracı: ALVINN

Robotik

- ▶ Zekice davranan fiziksel ve özerk etmenlerin araştırılmasıdır.
- ▶ Tamamen otonom robotlar, algılama ve akıl yürütmede ilerleme gerektirir.
- ▶ Hareketlilikte büyük ilerlemeler kaydediliyor.
- ▶ Reaktif yanıtlara karşı geliştirme planlama
- ▶ Evrimsel robotik

Yapay Zekanın Ortaya Çıkardığı Sorunlar

- ▶ Bir bilgisayarın kararına bir insanın kararı üzerinde ne zaman güvenilmelidir?
- ▶ Bir bilgisayar bir işi insandan daha iyi yapabiliyorsa, bir insan bu işi ne zaman yapmalı?
- ▶ Bilgisayar "zekası" birçok insanınkini aşarsa sosyal etki ne olur?

Ders bitti

Erciyes Üniversitesi
Selçuk Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ders notları kaynak ve içerik olarak kullanılmıştır.